

การพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน:
ศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้

The Development of Community Living near the Territory for
the Sustainability: A Case Study of 3 Provinces
near the Cambodian Territory

พระมหาประสิทธิ์ ญาณปทีโป*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ 2) เพื่อศึกษาแนวทางเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการศึกษาในพื้นที่จังหวัด ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ เพราะมีประสบการณ์ด้านการเผชิญปัญหาชายแดนเมื่อครั้งปี 2553 ในข้อพิพาทระหว่างไทย และกัมพูชา ด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และใช้วิธี (Snowball Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด นำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction) ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดน มีวิถีชีวิตเกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนจัดตั้งขึ้นใหม่ ด้วยการจัดสรรพื้นที่ทำกินโดยฝ่ายราชการ และมีการขยายตัวของชุมชนดั้งเดิมตลอดจนมีการย้ายถิ่นฐานทำกินเพื่อหาแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์กว่า มีศาสนาพุทธและวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์ท้องถิ่นเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ แนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายแดนด้วย 3 ฐานสำคัญ กระบวนการทางการศึกษา พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และ 4 เสาหลัก ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงและปลอดภัย สังคมสันติสุขโดยภาครัฐ เอกชน และประชาชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตยที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนาด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชน ที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสมกับนโยบายของรัฐบาล

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, ชุมชนในพื้นที่ชายแดน, 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้, ความยั่งยืนของชุมชน

* ประธานกลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม, วัดสระเกศ, กรุงเทพฯ

Abstract

The objective of this is 1) to study the conditions for living by the community in the Esan, 2) to study the guidelines for community sustainable development based on these areas: Srisaket, Surin, and Buriram due to the territory issue between Thailand and Cambodia. This is qualitative research by field data collection and in-depth interview by means of snowball sampling in order to gaining the most actual data and analytic induction. The results are as follows: community of territory is agricultural type, partly newly established by the authorities and extended original community, with moving in for better living for abundant resources, with Buddhism and local ethnic cultures as spiritual center. The frameworks for community development in the territory are based on 3: education, Buddhism and culture and 4 pillars: natural resources, community economy, security and safety, peaceful society by government, private and people sectors based on the participatory democracy represented by the local government for dynamization and mobilization of development mingled by the local and the central government's policy.

Keywords: Lifestyle, Community near the Territory, Three south northeast Provinces, Community Sustainability.

บทนำ

ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย มีเขตแดนด้านตะวันออกติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีระยะทางทั้งหมด 798 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว ในอดีตต้องเผชิญปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ก็มีความสงบพอเป็นอยู่กันได้ ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นจุดที่มีความเสี่ยงมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน เช่น ได้รับผลกระทบสำคัญร่วมกันคือการสู้รบ บริเวณชายแดนของเขมร 3 ฝ่าย การให้สัมปทานป่าไม้และการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปอ มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส ต่อมามีการเปิดตลาดชองจอมเพื่อการเชื่อมสัมพันธ์ทางการค้าตามแนวชายแดน พร้อมทั้งได้มีการเปิดบ่อนการพนัน ซึ่งชุมชนได้รับประโยชน์น้อยมาก ชุมชนยังเป็นหนี้เช่นเดิม และมีแนวโน้มสูงขึ้น จะเห็นได้จากการอพยพแรงงานไป

ทำงานต่างถิ่นเป็นภาพสะท้อนความไม่มั่นคงของชีวิตและครอบครัว กระทั่งเมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2553 เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรง ระหว่างทหารไทยและกัมพูชา สร้างความเดือดร้อนและสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีราษฎรอพยพมากกว่า 8,000 คน นำไปสู่ความตึงเครียดในพื้นที่ชายแดนอีกครั้ง กระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน

นอกจากนั้นยังมีการเปิดบ่อนการพนันตามช่องทางแดนต่างๆ ทำให้ประชาชนข้ามแดนไปเล่นกันอย่างมาก ทำให้เกิดผลกระทบเสี่ยงต่อปัญหาต่างๆ ดังที่ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ได้ศึกษาผลกระทบจากบ่อนการพนันตามแนวชายแดน พบว่าผลกระทบต่อความเสี่ยง ด้านลบต่อสังคม เชื่อว่าเป็นแหล่งฟอกเงิน แหล่งหลบซ่อนของอาชญากรที่หลบหนีการจับกุม ค้ายาเสพติด และการค้าประเวณี ซึ่งการพนันเป็นต้นตอของปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหาการติดการพนัน ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน นอกจากนี้แล้วชุมชนตามชายแดนไทย-กัมพูชา ยังมีทุนระเบิดฝังอยู่ 934 แห่ง ไม่มีการทำเครื่องหมายเตือนภัย ยกเว้นบริเวณที่มีปฏิบัติการเก็บกู้กวาดล้าง หน่วยงานทหารมีแผนที่พื้นที่ที่มีทุนระเบิดเพียงบางแห่งเท่านั้น ทุกวันนี้ พลเรือนจำนวนมากยังคงเสี่ยงภัยอย่างมากเมื่อเข้าไปในพื้นที่ที่รู้ว่ายังมีทุนระเบิดฝังอยู่เพื่อหาอาหาร เก็บพืช และทำการเกษตร เพื่อยังชีพทางเลือกอื่นไม่เปิดโอกาสให้มีงานทำมากนัก จึงมีแรงบีบบังคับให้พวกเขาต้องใช้พื้นที่เหล่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน เพื่อความยั่งยืนของชุมชนศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้เป็นอย่างไร และแนวทางเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์ (Observation) ในพื้นที่ทั้งในลักษณะมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในกิจกรรม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เพื่อจะได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงสภาพจริงและกระบวนการทางชุมชนที่มีกลไกเฉพาะ ซึ่งบางครั้งอาจใช้เวลาในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกนึกคิดและปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นให้มากที่สุด

ใช้ระเบียบการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ได้เลือกกลุ่มสัมภาษณ์แบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนและการพัฒนาชุมชนชายแดน (key informants) และใช้วิธี Snow ball เพื่อก้าวไปสู่ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มขึ้น ในแต่ละจังหวัดๆ ละ 9 ท่าน ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยเทคนิคสามเส้า (Methodological Triangulation) จากการให้ข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูลนำข้อมูลที่ได้มาจัดจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เพื่อทำให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งทางกายภาพและในทางเนื้อหา พร้อมทั้งจะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบได้ ซึ่งจะนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลงานการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการวิเคราะห์หาข้อสรุปและการตีความหมายของผล หรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลซึ่งจะออกมาในรูปของคำอธิบาย กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาให้มีความชัดเจนเชิงรูปธรรมด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพวิถีชีวิตชุมชนชายแดน พบว่า จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์จำแนกลักษณะปัญหาความมั่นคงในวิถีชีวิตชุมชนชายแดนไทยกัมพูชาในเขต 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้มีความเสี่ยงต่อการเผชิญหน้ากับผลกระทบทางการสู้รบทั้งระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในที่นี้หมายถึง กัมพูชา ที่เคยมีปัญหามาก่อนหน้านี้มาอย่างยาวนาน และยังมีแนวโน้มที่จะดีขึ้น ทำให้เกิดความระแวงต่อกันทั้งในระดับชุมชนและระบบผู้นำท้องถิ่น ที่ไม่ได้มีการสานสัมพันธ์กันอย่างดีพอ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาลของแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะมีนโยบายระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้ขาดการสนับสนุนระดับการสัมพันธ์เชิงท้องถิ่นไป แม้จะมีการสานสัมพันธ์เชิงเครือญาติ แต่เมื่อเกิดการขาดช่วงไป เด็กยุคใหม่ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันแล้วเกิดช่องว่างระหว่างญาติ ทำให้กลายเป็นเพียงญาติห่างๆ ที่ไม่ได้มีผลต่อกันมากนักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดศรีสะเกษ

ความมั่นคงด้านสุขภาพอนามัยสำหรับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน เพราะอยู่ห่างไกลระบบการดูแลเรื่องสุขภาพ มีโรงพยาบาลน้อย แต่ก็ถือว่าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และ อสม. ประจำหมู่บ้านมีการสร้างเครือข่ายที่ดี และใกล้ชิดกับชุมชนที่แม้จะศักยภาพน้อยต่อการรับมือด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคร้ายแรง เช่น โรคมาลาเรีย ที่หายไปจากชุมชนชายแดนไปนานแล้ว ด้วยการดำเนินการทางด้านสาธารณสุขที่ดี และสภาพป่าทึบที่หายไปทำให้ไข้มาลาเรียพบได้กับทหารพราน ตำรวจตระเวนชายแดน หรือคนเดินป่าเท่านั้น ยังไม่ระบาดในผู้คนของชุมชน แต่โรคไข้เลือดออก ก็ยังระบาดได้ในทุกๆ ฤดูฝนที่มี

ฝนตกใหม่ทำให้เพาะพันธุ์ยุ่งลายเยอะขึ้น และทำให้เกิดการระบาดของไข้เลือดออก ซึ่งพื้นที่ชุมชนชายแดนนั้นติดกับพื้นที่ป่าทำให้ใกล้กับแหล่งเพาะเชื้อได้ง่าย

ด้านอาชีพของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไร่ นาติดป่าชายแดน ผู้คนอาศัยอยู่กระจัดกระจายกัน ทำไร่ ทำนาแล้วถางป่าหาของป่าและค้าขายกับชายแดน แล้วเปลี่ยนสินค้าหลักคือของป่า วัว ควาย ตั้งในตำนานของบ้านบาระแนะ ที่มีชื่อแปลว่า ไถหัก สะท้อนถึงอาชีพหลักคือการทำนา ซึ่งจะต้องบุกเบิกที่ดินอันเต็มไปด้วยไม้เนื้อใหญ่และก้อนหิน ทำให้ไถต้องปักที่มัดด้วยแรงควายจนไถหักและก็ต้องเปลี่ยนไถใหม่อยู่เรื่อยๆ กระทั่งเป็นที่มาของชื่อชุมชนและมีหลวงพ่อบิ ที่มีชาวบ้านเอาควายไปผูกไว้จนแขนหัก ในบริเวณช่องบาระแนะ อันเป็นช่องเขาไว้ใช้เดินทางผ่านแดนติดต่อกันระหว่างคนไทยและคนกัมพูชา เพราะชุมชนบาระแนะเดิมนั้นส่วนใหญ่เป็นคนเขมรสูงคือฝั่งไทยที่ประกอบไปด้วยโคราช บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ส่วนกัมพูชาเป็นเขมรด้าเขตอุดรมีชัย เขตเพ็ญวิหาร เขตบันเตียเมียนเจย โดยสินค้ายุคเดิมนั้นก็จะเน้นไปที่ของป่า สัตว์ป่าของเก่า ข้าว แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบตามตะเข็บชายแดนกองกำลังทหารไทย ได้ผลักดันคนกัมพูชากลับไป หรือส่งต่อสู่ศูนย์พักพิงผู้พลัดถิ่น โดยเฉพาะชุมชนบ้านบาระแนะที่เป็นพื้นที่สีแดง จึงถูกผลักดันออกมาอยู่บริเวณบ้านตาเฒ่าในปัจจุบัน โดยทหารได้จัดสรรที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำนา ที่ทำไร่ แหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ กลสิกรรม ปลูกมากที่สุดคือ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว และยางพารา ด้วยความเป็นพื้นที่พิเศษมีการจัดสรรที่ดินให้เป็นสัดส่วน ที่อยู่อาศัย ที่ไร่ ที่นา ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านแบ่งพื้นที่การเพาะปลูกพร้อมทั้งมีแหล่งน้ำของแต่ละชุมชนที่มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี เพื่อการบริโภคและการเกษตรทำให้สามารถที่จะเพาะปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปี แต่ก็ประสบปัญหาเหมือนกับเกษตรกรทั่วไปคือ ราคาผลผลิตต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งพื้นที่ของบาระแนะนั้น มีความจำเพาะคือขยายไม่ได้ ขยายไม่ได้ ทำให้ผลผลิตที่ทำได้ในแต่ละปีจะเท่าเดิมขณะที่ต้นทุนและราคาขายสวนทางกัน สร้างความเดือนร้อนให้กับชุมชนจนพ่อบ้านหรือลูกสาวชาย จะต้องออกจากชุมชนไปทำงานต่างจังหวัด และในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเงินมาจุนเจือส่วนต่างของราคาผลผลิต และเป็นต้นทุนในการทำนาทำไร่ในฤดูกาลต่อไป

ในด้านสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ วิถีชีวิตชุมชนส่วนใหญ่ อยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลอยู่แถบชายแดนไทยกัมพูชา บริเวณเทือกเขาพนมดงรักและเทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา อันเป็นเทือกเขาที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์มาแต่เก่าก่อน โดยเทือกเขาพนมดงรัก มีลักษณะเป็นเทือกเขาป่าดงดิบมีต้นไม้ใหญ่ สัตว์ป่ามากมาย แต่เก่าก่อนนั้นการเดินทางป่าเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะป่าหนาแน่นมองแทบไม่เห็นตะวัน ต้นไม้ใหญ่ใบปกคลุมพื้นดิน มีความชุ่มชื้นตลอดปี

แม้ไม่มีฝนแหล่งน้ำก็ไม่เคยแห้งเหือด ขณะที่เทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา เทือกเขาบรรทัดมีลักษณะสลับสับกันระหว่างป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง เป็นป่าดงดิบแล้ง เพราะพื้นดินเป็นหินและทรายทอดยาวไปทางจังหวัดสระแก้วยิ่งเห็นชัดเจนมากขึ้น สมัยก่อนนั้น ชุมชนก็มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าและน้ำอย่างเต็มที่ เพราะคนน้อยและป่าไม้ก็ยังอุดมสมบูรณ์ดีอยู่ ชุมชนไม่เคยขาดแคลนเรื่องน้ำและอาหาร จึงมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ จากพื้นที่ต่างๆ ผสมผสานกับคนกลุ่มเดิม แต่เมื่อมาอยู่ในพื้นที่ชายแดนก็ได้รับผลกระทบจากการสู้รบของฝั่งกัมพูชา มาตั้งแต่สมัยที่เขมรเกิดแบ่งแยกกันสู้รบกับคนกัมพูชาตัวเอง เกิดเป็นสงครามกลางเมือง ระหว่างคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ในช่วงปี 2513-2525 เกิดศึกปะทะกันหลายครั้ง ตั้งแต่ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์มีจุดยุทธศาสตร์หลายแห่งที่เผชิญกับปัญหาการสู้รบยาวนาน โดยเฉพาะบริเวณชุมชนบ้านบาระณะ ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ แล้วยังถูกผลักดันออกนอกพื้นที่เมื่อเกิดการสู้รบกัน

ด้านปลอดภัยของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดน 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ คือศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันก็จริง แต่ลักษณะจำเพาะของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันมาก มีผลให้ลักษณะความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดนี้มีความแตกต่างกัน แต่เกณฑ์ค่าความเสี่ยงยังสูงอยู่ คือมีความปลอดภัยน้อยหากมีการสู้รบ ซึ่งมีแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นอีก เพราะปัจจัยที่พบเป็นประเด็นสำคัญคือ ยังมีจุดที่เป็นข้อพิพาทอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ยังมีการตั้งกำลังตำรวจรักษาชายแดนไว้ แม้มีข้อตกลงในการหยุดยิงและมีตัวกลางเข้ามาถ่วงหน่วงระหว่างทหารไทยกับกัมพูชา แต่ตัวแปรสำคัญอยู่ที่คณะรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยมากกว่า ที่จะดำเนินนโยบายในเรื่องเหล่านี้อย่างไรให้ดีที่สุด เช่นหลังจากที่รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะแล้ว การสู้รบก็ยุติลง เมื่อถึงสมัยนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นโยบายต่างประเทศกับกัมพูชา มีแนวโน้มใช้การร่วมมือกันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนรัฐบาลก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนชายแดนมากเหมือนกัน เพราะแต่ละยุครัฐบาลก็จะมีนโยบายและความเข้มงวดแตกต่างกันไป

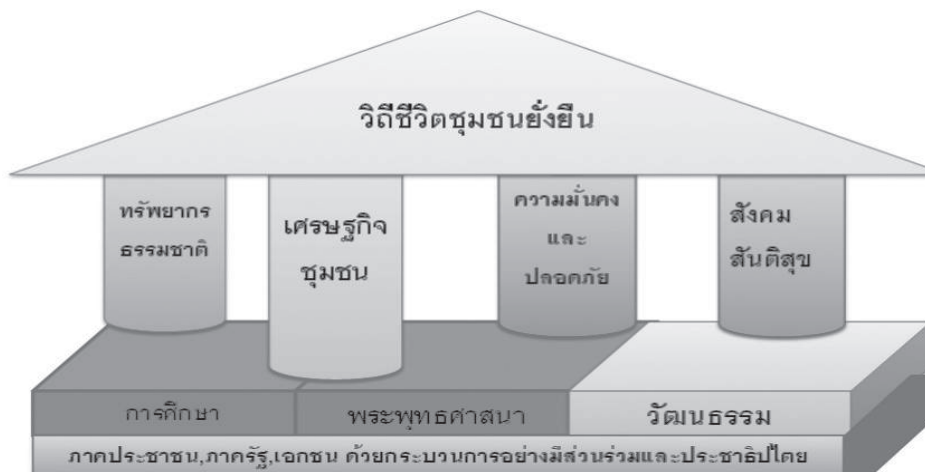
แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ จะต้องได้รับความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตย ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชนที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสมผสานกับนโยบายของรัฐบาล ถือเป็นฐานรากสำคัญ เพื่อที่จะผลักดันนโยบายการพัฒนาผ่านกระบวนการต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ กระบวนการทางการศึกษา

ให้ความรู้ประชาชนโดยมีโรงเรียน ศูนย์เรียนรู้และบุคลากรทางการศึกษา ที่เป็นทางการและปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นทางการ สร้างกระบวนการจัดการความรู้ ให้ชุมชนเกิดกลไกการถ่ายทอดและสร้างสรรค์เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีกลไกทั้งทางด้านศาสนธรรม คือคำสอนที่เป็นประโยชน์ใช้ได้และเกิดผลจริง ศาสนสถานคือวัด ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนราชการและเอกชนก็มาใช้พื้นที่วัดเพื่อรวมมวลชน และวัดก็มีศาสนบุคคล คือพระที่เป็นผู้นำทางจิตใจในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งด้านศาสนาและด้านการพัฒนา พระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำมาเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนให้เกิดความสุขและมีความยั่งยืนวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของแต่ละชาติพันธุ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ยังมีความเข้มข้นอยู่มาก แม้จะถูกกระแสโลกาภิวัตน์หรือกระแสวัฒนธรรมไทยภาคกลางเข้าไปมีอิทธิพลมากขึ้น แต่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก คือ ไทยเขมร ไทยลาว ไทยส่วย และอื่นๆ ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมหรือฮีตของตนเองได้อย่างมั่นคง ซึ่งผสมผสานกับหลักการทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่เกิดกระทั่งเสียชีวิต เกี่ยวโยงกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น การนำวัฒนธรรมมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน จึงเป็นการพัฒนาตัววัฒนธรรมเองด้วยให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะวิถีชีวิตชุมชน ก็คือวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง เมื่อวัฒนธรรมเข้มแข็งวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนก็จะมีที่ยั่งยืน

พื้นฐานสำคัญทั้ง 3 อย่างนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้ 4 เสาหลักของการพัฒนาสามารถที่จะหยั่งยืนได้อย่างมั่นคง เพื่อค้ำยันให้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนมีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องยาวนาน 4 เสาหลักนั้นคือ

ทรัพยากรธรรมชาติชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ส่วนใหญ่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า ดิน น้ำ ล้วนแต่สำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชน ที่มีความเป็นอยู่อย่างสัมพันธ์ยิ่งกับธรรมชาติ ด้วยอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน จึงเป็นเสาหลักสำคัญของการค้ำยันวิถีชีวิตชุมชนเกษตรกรรม และการมีวิถีชีวิตกับป่าไม้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์เศรษฐกิจชุมชน การค้าขายเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ และไม่อาจจะหลีกเลี่ยงการได้รับผลกระทบจากกลไกการตลาดได้ เพราะราคาผลผลิตนั้นขึ้นอยู่กับตลาด ชุมชนไม่อาจจะกำหนดราคาสินค้าตนเองได้ และสินค้าหลายอย่างชุมชนไม่อาจจะพึ่งตัวเองได้ จะต้องนำเข้าหรือซื้อมาจากตลาดวิถีชีวิตชุมชนปัจจุบัน จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงหากเปรียบกับครั้งอดีต ฉะนั้นแล้วเศรษฐกิจพอเพียงจึงเหมาะสมที่จะถูกนำมาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้มี

ความยั่งยืน เพราะเป็นเสาหลักสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาไป ความมั่นคง และปลอดภัยไม่เพียงแค่ง่ายสงครามเท่านั้น ที่ชุมชนในพื้นที่ชายแดนจะต้องเผชิญ แต่ภัยทางด้านความมั่นคงต่างๆ ก็ถือว่าเสี่ยงมาก ไม่ว่าจะเป็น โรคภัยไข้เจ็บด้านสาธารณสุข ภัยยาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ ด้วยความเป็นพื้นที่ป่าติดชายแดน กำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและยากต่อการเข้าไปตรวจสอบทันการณ์ เสถียรภาพทางสังคมจึงเป็นเสาหลักของชุมชนว่าจะยังคงรักษาวิถีชีวิตชุมชนให้มีความยั่งยืนมากแค่ไหน หน่วยงานความมั่นคงมีความพร้อมต่อการรับมือภัยฉุกเฉินก็ทำให้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนมีความยั่งยืนสันติสุขมากขึ้น ด้วยสังคมสันติสุข คือสังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์ ปฏิบัติตนอยู่ในครรลองคลองธรรม และระเบียบ บทกฎหมาย ตลอดจนถึงความเกื้อกูลและปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อเพื่อความสัมพันธกันดี บริหารจัดการความขัดแย้งในระดับต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม บรรยากาศทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไม่มีความขัดแย้งรุนแรง ในด้านความคิดเห็น ความเชื่อ และการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เป็นธรรม กลไกทางสังคมมีการจัดการปัญหาอย่างมีส่วนร่วมบทบาทฐานเดียวกัน เสาหลักทั้ง 4 เป็นสิ่งที่ค้ำยันพยุงให้วิถีชีวิตชุมชนมีความยั่งยืน คือสามารถที่จะดำเนินชีวิตตัวเองได้อย่างปกติสุข มีการทำมาหากินได้อย่างราบรื่น ไม่มีความหวาดระแวงด้านความปลอดภัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองในระบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนและชุมชนในประเทศเพื่อนบ้าน

ภาพรูปแบบการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน

อภิปรายผล

1. **ด้านความมั่นคง** ผลกระทบทางการสู้รบทั้งระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในที่นี้หมายถึง กัมพูชา ที่เคยมีปัญหามาก่อนหน้านี้มาอย่างยาวนาน และยังไม่มีแนวโน้มที่จะดีขึ้น ทำให้เกิดความระแวงต่อกัน ทั้งในระดับชุมชนและระบบผู้นำท้องถิ่น ที่ไม่ได้มีการสานสัมพันธ์กันอย่างดีพอ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาลของแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะมึนโยบายระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้ขาดการสนับสนุนระดับการสัมพันธ์เชิงท้องถิ่นไป ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, (พลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, 2550) ที่พบว่า 1.รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กอ.รมน. ภาค 2 สอ.1 มีทั้งที่รัฐจัดตั้งขึ้นและชุมชนจัดตั้งขึ้นเอง ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป โดย กอ.รมน.ภาค 2 สอ.1 ได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักการ 5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไข ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ ผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนชายแดน โครงการสร้างภูมิคุ้มกันตามแนวชายแดน และโครงการประสานการแก้ไขปัญหาความยากจนในหมู่บ้านตามแนวชายแดน (ขปจ.)

2. **ด้านอาชีพของคนในชุมชน** ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไร่ นาติดป่าชายแดน ผู้คนอาศัยอยู่กระจัดกระจายกัน ทำไร่ ทำนาแผ้วถางป่าหาของป่าและค้าขายกับชายแดน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบตามตะเข็บชายแดน กองกำลังทหารไทย ได้ผลักดันคนกัมพูชากลับไป หรือส่งต่อสู่ศูนย์พักพิงผู้พลัดถิ่น ที่เป็นพื้นที่สีแดง โดยทหารได้จัดสรรที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำนา ที่ทำไร่ แหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ กลีกรรรม ปลูกหมากที่สุดคือ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว และยางพารา แต่ก็มีปัญหาเหมือนกับเกษตรกรทั่วไปคือ ราคาผลผลิตต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตสูงทำให้ผลผลิตที่ทำได้ในแต่ละปีจะเท่าเดิม ขณะที่ต้นทุนและราคาขายสวนทางกัน สร้างความเดือนร้อนให้กับชุมชนจนพอบ้านหรือลูกสาวลูกชาย จะต้องออกจากชุมชนไปทำงานต่างจังหวัด และในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเงินมาจุนเจือส่วนต่างของราคาผลผลิต และเป็นต้นทุนในการทำนาทำไร่ในฤดูกาลต่อไป สอดคล้องกับพันตรี ประเสริฐ พรรคเจริญ (พันตรีประเสริฐ พรรคเจริญ, 2546) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการกัมพูชากับการป้องกันแนวชายแดนพื้นที่อีสานตอนล่าง พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนายังมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด โดยเฉพาะราษฎรที่ยึดถืออาชีพทางการเกษตรกรรมถึงแม้ว่าทางการจะได้เข้าไปช่วยพัฒนาทางด้านการส่งเสริมการเกษตรบ้างแล้ว เช่น ทางด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตการเกษตร แต่ก็เป็นการช่วยเหลือได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งยังไม่ครบวงจรของความต้องการความช่วยเหลือของราษฎรในหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์พัฒนา เพราะราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนสำหรับการลงทุนขั้นพื้นฐานในการเกษตรกรรมต้องไปกู้เงินนายทุนท้องถิ่นด้วยดอกเบี้ยที่สูง บางหมู่บ้านคิดดอกเบี้ยมากกว่าร้อยละ 50 ต่อปีขึ้นไป ทำให้โอกาสที่จะใช้หนี้หมดมีน้อย มีแต่จะทวีเงินเป็นหนี้มากขึ้น และห่างไกลจากเป้าหมายที่วางไว้ของการอยู่ดีกินดีของหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาออกไป

3. ด้านสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน วิถีชีวิตชุมชนส่วนใหญ่ อยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลอยู่แถบชายแดนไทยกัมพูชา บริเวณเทือกเขาพนมดงรักและเทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา อันเป็นเทือกเขาที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์มาแต่เก่าก่อน ผลกระทบจากการสู้รบของฝึ่งกัมพูชา มาตั้งแต่สมัยที่เขมรเกิดแบ่งแยกกันสู้รบกับคนกัมพูชาตัวเอง เกิดเป็นสงครามกลางเมืองระหว่างคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ในช่วงปี 2513-2525 เกิดศึกปะทะกันหลายครั้ง ตั้งแต่ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์มีจุดยุทธศาสตร์หลายแห่งที่เผชิญกับปัญหาการสู้รบยาวนาน โดยเฉพาะบริเวณชุมชนบ้านบาระณะ ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ แล้วยังถูกผลักดันออกนอกพื้นที่เมื่อเกิดการสู้รบกัน และปัจจุบันมีการใช้สารเคมี และการปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจทำให้พันธุ์พืชท้องถิ่นได้สูญหายไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางอาหารของชุมชนด้วย ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาหรือดูแลให้มากยิ่งขึ้นโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน ดังเช่นงานวิจัยของ ปราณี โนนจันทร์ (ปราณี โนนจันทร์ และคณะ, 2551) ได้ทำการศึกษาวิถีชีวิต และความมั่นคงทางอาหาร: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปากบุงและชุมชนใกล้เคียงในตำบลคันไร่ อำเภอลิขิตร์ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลจากการศึกษาจึงได้ทราบถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจ จากป่าอย่างมากมายมหาศาลแล้ว ยังได้ส่งผลให้ชุมชนริมแม่น้ำมูลทราบว่า ทรัพยากรมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนริมแม่น้ำอย่างมากมาย และในขณะเดียวกัน ได้มีจิตสำนึกที่จะร่วมกันทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนริมแม่น้ำมูลที่ได้ให้ชาวบ้านได้เข้าไปพึ่งพิงนั้นล้วนแล้วเป็นทรัพยากรที่เป็นผลิตผลจากป่า เพราะป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรประเภทต่างๆ ให้ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตและอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อนพอมีพอกินพอใช้อย่างไม่ขาดเหลืออะไร เพราะเหตุนี้เอง ชาวบ้านจึงได้พร้อมใจกันร้องขอความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มาให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรที่มีในป่า และได้สร้างป่าไม้ที่มีในเขตพื้นที่หัวไร่ปลายนาของตัวเองให้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และป่าไม้กวนกเขาให้เป็นป่าชุมชนบ้านปากบุง เพื่อให้ทรัพยากรประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ดำรงคงอยู่และเป็นแหล่งอาหารหล่อเลี้ยงชุมชนต่อไปมูลค่าเศรษฐกิจที่ชาวบ้านเข้าไปพึ่งพิงทรัพยากรด้านอาหารประเภทสัตว์น้ำนั้นเป็นมูลค่าที่มหาศาลมาก นั้นแสดงว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำที่ยังคงมีอยู่ในลำแม่น้ำมูลก็ยังคงมีความมั่นคงในระดับหนึ่ง หากทรัพยากร

ด้านอาหารประเภทปลา มีจำนวนน้อยไป แน่นนอนที่สุดความมั่นคงทางด้านอาหารก็คงจะไม่มี ในชุมชนนี้อีกต่อไป ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ทรัพยากรเหล่านี้ยังคงมีความมั่นคงอยู่ แต่ก็เพียงพอต่อความต้องการ และในอนาคตจะเป็นอย่างไรถ้าเราไม่มีการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนผู้ที่จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ต่อไป

4. ด้านปลอดภัยของคนในชุมชน ชุมชนในพื้นที่ชายแดน 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ คือ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันก็จริง แต่ลักษณะจำเพาะของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันมาก มีผลให้ลักษณะความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดนี้มีความแตกต่างกัน แต่เกณฑ์ค่าความเสี่ยงยังสูงอยู่ คือ มีความปลอดภัยน้อยหากมีการสู้รบ ซึ่งมีแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นอีก เพราะปัจจัยที่พบเป็นประเด็นสำคัญคือยังมีจุดที่เป็นข้อพิพาทอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ยังมีการต่งกำลังตำรวจรักษาชายแดนไว้ แม้มีข้อตกลงในการหยุดยิงและมีตัวกลางเข้ามาไกล่เกลี่ยระหว่างทหารไทยกับกัมพูชา แต่ตัวแปรสำคัญอยู่ที่คณะรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยมากกว่า ที่จะดำเนินนโยบายในเรื่องเหล่านี้ให้ดีที่สุดในที่สุด เช่น หลังจากทีรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะแล้ว การสู้รบก็ยุติลง เมื่อถึงสมัยนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นโยบายต่างประเทศกับกัมพูชา มีแนวโน้มใช้การร่วมมือกันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนรัฐบาลก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนชายแดนเหมือนกัน เพราะแต่ละยุครัฐบาลก็จะมีนโยบายและความเข้มงวดแตกต่างกันไป สอดคล้องกับพลตรีล้วน ชูวงษ์ (สังคม จันทรธรรม, 2548: 69) ได้ศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ชายแดนเพื่อความมั่นคงของกระทรวงกลาโหม เพื่อกำหนดแนวทางไปสู่การพัฒนาพื้นที่แบบยั่งยืน จนเกิดความรู้สึกหวงแหนถิ่นที่อยู่ของตนมีความสำนึกในความเป็นคนไทย ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ชายแดนขาดความเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจังมาตั้งแต่อดีต มีปัญหาในด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นเอกภาพ ส่งผลให้ปัญหาชายแดนขยายความรุนแรงออกไป และเป็นช่องทางของปัญหาจากประเทศเพื่อนบ้าน กระจายลึกเข้ามาในประเทศ ทำให้ยากต่อการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการหลบหนีเข้าเมือง การค้ายาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อร้ายแรง ศักยภาพของคนตามชุมชนชายแดน ยังขาดจิตสำนึกด้านความมั่นคง ยังมองเห็นผลประโยชน์ระยะสั้นที่เป็นเครื่องล่อใจ ขาดการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบเรียบร้อย ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ชุมชนชายแดนมีวิถีชีวิตของชุมชนหลากหลาย ชุมชนคนดั้งเดิมอยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ ขาดโอกาสในการเรียนรู้ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับโลกภายนอกน้อยอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจมืด ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินบางกรณีต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานโดยเหตุผลของรัฐ ขาดการพัฒนาร่วมมือในบริเวณไทย-กัมพูชาเพื่อนบ้าน ที่มีเป็นระยะเวลายาวนาน จนยากที่จะทำความเข้าใจกันได้ง่ายๆ ความแตกต่าง

ของวิถีชีวิตคนสองฝั่งที่ยากจะแยกออกจากกัน

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายแดน ด้วย 3 ฐานสำคัญ กระบวนการทางการศึกษา พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และ 4 เส้าหลักทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงและปลอดภัย สังคมสันติสุขโดยภาครัฐ เอกชนและประชาชน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตยที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชน ที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสมกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สามารถมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนได้ โดยมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมด้านจิตใจ คือให้การอบรมสั่งสอนและดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีค่านิยมอันดีของชุมชนไว้ และด้านวัตถุ ที่สามารถระดมทรัพยากรด้านต่างๆ มาช่วยเสริม ดังที่ฉัตรชัย ไชโยธธา (ฉัตรชัย ไชโยธธา, 2549) ศุภชัย สุวรรณสุทธิ (ศุภชัย สุวรรณสุทธิ, 2538) ที่พบว่า ในพระพุทธศาสนาจะมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในระดับ “ปัจเจกบุคคล” และในระดับ “สังคม” เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจเป็นที่น่าประหลาดใจเป็นอย่างยิ่งว่า “พุทธธรรม” ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นกว้างขวางและลึกซึ้งครอบคลุมประเด็นต่างๆ ของการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับเป็นพระปรีชาญาณของพระองค์ และเป็นความโชคดีของชาวพุทธเป็นอย่างสูง ถ้าหากได้มีการเห็นคุณค่า และเห็นความสำคัญของพุทธภูมิปัญญา และปิยนาฏ เสงี่ยมศักดิ์ (ปิยนาฏ เสงี่ยมศักดิ์, 2539) พบว่า ในพื้นที่นั้นมีปัญหาและความต้องการพอสรุปได้ดังนี้ ในด้านการศึกษา คือเรื่องไม่มีค่าเล่าเรียนของบุตรหลานในครอบครัวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ปัญหาความไม่เพียงพอของการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน ประชาชนขอให้มีการเพิ่มจำนวนทุนการศึกษา เพิ่มการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านให้มากขึ้นและให้มีการส่งเสริมการศึกษาสายอาชีพ ด้านสาธารณสุขซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพลตรี ธวัชชัย สมุทรสาคร (ธวัชชัย สมุทรสาคร 2549) และ พันเอกณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร (ณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร, 2548: บทคัดย่อ) ที่พบว่า หากประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเองรวมทั้งเมื่อดำเนินการแล้วจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีแผนงาน/โครงการในการดำเนินงานในเรื่องการจัดระบบป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนของพื้นที่เป็นประจำทุกปี

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ศักยภาพ 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำโมเดลการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนชายแดนอย่างยั่งยืนนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของความยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชนอย่างถ่องแท้

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินนโยบายที่ชุมชนมีส่วนร่วม และดำเนินการไปโดยโปร่งใส มุ่งประโยชน์ของชุมชนและความมั่นคงของชาติเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาจุดเสี่ยงที่อาจจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย กัมพูชา
- 2) ควรศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงของวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนด้านต่างๆ เช่น ทุตชุมชน พระธรรมทูตอาเซียน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรชัย ไชยโยธา, (2549). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา: กรณีศึกษา หลวงปู่เครื่องสุภโท วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอมุมพือพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร, (2549). *พันธกิจ, ความคิดเห็นของวิทยาการต่อการใช้เป็นกลยุทธ์ในการสร้างกำแพงชุมชนชายแดน: ศึกษาเฉพาะกรณี กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 2 ส่วนแยก 2 ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธวัชชัย สมุทรสาคร.พลตรี, (2549). *แนวทางการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนตามยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน กรณีศึกษาตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์*, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคล ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

- ปราณี โนนจันทร์ และคณะ, (2551). *วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหาร: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปากบุงและชุมชนใกล้เคียงในตำบลคันไร่ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี*, รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ปิยนฎ เสี่ยมศักดิ์, (2539). *แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎรตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณี: ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอมดรัก จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).*
- พลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-ลาว: ศึกษากรณีชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (จังหวัดเลย, หนองคาย, นครพนมและมุกดาหาร). เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.*
- พันตรีประเสริฐ พรรคเจริญ. (2546). *เรื่อง ปัญหาภูมิพุกกับการป้องกันแนวชายแดนพื้นที่อีสานตอนล่าง เอกสารวิจัยส่วนบุคคลลักษณะวิชาการทหาร, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.*
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2555). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บ่อนพ่นตามแนวชายแดนผลกระทบและแนวทางการจัดการ. โครงการศึกษาสถานการณ์พฤติกรรมและผลกระทบการพ่นในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).*
- วสันชัย กากแก้ว, (2555). *รายงานการวิจัยวิถีชีวิตชุมชนระหว่างประเทศไทย กัมพูชา และลาว, สุรินทร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.*
- ศุภชัย สุวรรณสุทธิ, (2538). *ภูมิปัญญาพุทธกับแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศไทย. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม), กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- สังคม จันทรธรรม, (2548). *แนวทางการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อความมั่นคงของชาติ กรณีศึกษาบ้านปางคอง หมู่ที่ 12 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล ลักษณะวิทยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2548).*
- Landmine & Cluster Monition. *รายงานการติดตามตรวจสอบสถานการณ์ทุ่นระเบิดในประเทศไทย ประจำปี 2546. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2559 จาก*<http://archives.themonitor.org/index.php/publications/display?url=lm/2003/thailand.th.html>